

การศึกษาลวดลายผ้าของวัฒนธรรมไทยทรงดำ เพื่อการออกแบบเครื่องประดับจาก บ้านหัวเขาจีน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี
Education Wale Thaisongdam For Design Accessories (Baan Hua Khao Jeen Paktor Rayhaburi)

ดวงใจ อุชชิน

ภาควิชาศิลปหัตถกรรม คณะศิลปประจำชาติและศิลปหัตถกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ กรุงเทพมหานคร

บทคัดย่อ

การศึกษานี้ เป็นการศึกษาลวดลายผ้าของไทยทรงดำเพื่อใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องประดับ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ของชุมชน ซึ่งตามข้อมูลที่ได้ศึกษาและการสัมภาษณ์กลุ่มสตรีไทยทรงดำ บ้านหัวเขาจีน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากงานผ้าปักมือของไทยทรงดำให้เป็นเครื่องประดับ เพื่อสร้างช่องทางในการเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนต่อไป

ผลการศึกษาลวดลายผ้าไทยทรงดำ สรุปได้จากการสัมภาษณ์และการสอบถามกลุ่มสตรีไทยทรงดำ โดยให้ดูจากแบบร่างเครื่องประดับที่ผู้ศึกษาได้นำออกแบบไว้เพื่อขอคำแนะนำ โดยในครั้งนี้กลุ่มสตรีไทยได้เลือกใช้ลายผ้าปัก(ลายผ้าเปีย) ซึ่งเป็นลายที่มีเอกลักษณ์และมีลักษณะของลวดลายที่เฉพาะและเหมาะสมกับการนำมาใช้ในการออกแบบและสร้างผลิตภัณฑ์เครื่องประดับ(ผลิตภัณฑ์ต้นแบบ)ต่อไป

จากการออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องประดับ(ผลิตภัณฑ์ต้นแบบ)ในครั้งนี้ ซึ่งกลุ่มสตรีไทยทรงดำได้มีความพึงพอใจต่อรูปแบบชุดผลิตภัณฑ์เครื่องประดับ(ผลิตภัณฑ์ต้นแบบ) ในเรื่องความเป็นอัตลักษณ์ของไทยทรงดำ/การนำลวดลายผ้าปักมาสร้างผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับงานผ้าปัก/ความเป็นเครื่องประดับที่สามารถทำได้จริง โดยผู้ศึกษาได้ให้ความสำคัญในเรื่องอัตลักษณ์ของไทยทรงดำเป็นสิ่งสำคัญ โดยได้ออกแบบให้มีความเหมาะสมกับเครื่องแต่งกายของไทยทรงดำและมีความแข็งแรงและสามารถใช้งานได้จริงในชีวิตประจำวัน

คำสำคัญ: ลายผ้าปัก/ไทยทรงดำ/เครื่องประดับ

Abstract

This research is to The objective for research patterns of fabric and design the product, accessories of thaisongdam fabric or information in research and interviews with lady of thaisongdam group at BAAN HUA KHAO JEEN PAKTOR RAYHABURI. By interviews from for collect information and develop prototype product from fabric of lady thaisongdam change to accessories for channel increased in come for community in the future.

Result of research "pattern fabric of thaisongdam" conclusion from the interview and Query lady of thaisongdam were agree. Which lady of thaisongdam are satisfied with product of accessories prototype with regard to identities. By the researcher has been featured in identities of traditional thai textile for appropriate with accessories and available in opportunities.

Keyword: Wale / Thaisongdam / Accessories

*ผู้นิพนธ์ประสานงาน Sippajoy@gmail.com

1. บทนำ

การศึกษานี้ ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษาลวดลายของผ้าไทยทรงดำของบ้านหัวเขาจีน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีวัฒนธรรมและมีงานทอผ้าและเครื่องแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ โดยจากเดิมนั้นงานทอผ้าและเครื่องแต่งกายของกลุ่มไทย

ทรงดำเนินทำเพื่อใช้ในครัวเรือนเท่านั้น แต่ปัจจุบันกลับกลายเป็นอาชีพที่สามารถสร้างรายได้เสริมให้กับครอบครัวในปัจจุบันโดยมีการพัฒนาการทอผ้าให้เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน กลุ่มไทยทรงดำเป็นกลุ่มชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและในปัจจุบันนั้นได้มีการกระจายอยู่ตามจังหวัดต่างๆในประเทศไทยอยู่มากมายและสภาพสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสิ่งแวดล้อม

ในปัจจุบันนั้น กลุ่มสตรีทอผ้าไทยทรงดำยังมีการทอผ้าด้วยมือเป็นหลัก โดยส่วนมากจะเป็นลายผ้าขาม้าเป็นส่วนใหญ่ แต่นอกจากนี้ก็ยังมียลวดลายผ้าโบราณของไทยทรงดำอีกมากมาย นอกจากลายผ้าขาม้า ลายแดงโม เป็นต้น ซึ่งเป็นประเภทงานทอผ้า แต่ยังมีอีกประเภทหนึ่ง คือ งานปักผ้า ซึ่งงานประเภทนี้ก็แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของไทยทรงดำได้อีกเช่นกัน โดยผู้ศึกษานั้นได้ให้ความสนใจที่จะศึกษาลายผ้าที่ปักด้วยมือ คือ ลายผ้าเปียว ให้เป็นที่น่าสนใจมากยิ่งขึ้นกว่านี้ เนื่องจากในปัจจุบันลวดลายผ้าที่ปักด้วยมือยังไม่เป็นที่รู้จักและเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงได้เห็นความสำคัญของลวดลายผ้าที่ปักด้วยมือของไทยทรงดำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างผลิตภัณฑ์ จึงได้ปรึกษากับกลุ่มสตรีทอผ้าไทยทรงดำที่บ้านหัวเขาเงิน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี เพื่อนำความรู้มาพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้มีคุณค่าเพิ่มขึ้นจากเดิม โดยการเสนอให้ออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์เครื่องประดับในรูปแบบเป็นเครื่องแต่งกาย โดยการศึกษาประเภทของงานปักผ้า คือ ลายผ้าเปียว มาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องประดับและเครื่องแต่งกาย

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. ศึกษาลวดลายผ้าประเภทลายปักผ้าของกลุ่มสตรีทอผ้าไทยทรงดำ
2. ออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์งานผ้าของไทยทรงดำให้เป็นเครื่องประดับ
3. ผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากงานผ้าของไทยทรงดำให้เป็นเครื่องประดับ

สมมุติฐานของการศึกษา

ผลิตภัณฑ์ที่ได้ทำการออกแบบนี้ สามารถใช้เป็นเครื่องประดับและเครื่องแต่งกาย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลิตภัณฑ์เครื่องประดับและเครื่องแต่งกายที่สามารถสะท้อนถึงวัฒนธรรมของไทยทรงดำ
2. ได้ผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่ออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับกลุ่มสตรีทอผ้าไทยทรงดำ

ขอบเขตงานวิจัย

1.ขอบเขตด้านการศึกษาข้อมูล ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษา เพื่อการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ได้จากลวดลายการปักผ้าให้เป็นเครื่องประดับ เพื่อเพิ่มมูลค่า คุณค่าและเพิ่มช่องทางการสร้างรายได้ให้กับกลุ่มสตรีทอผ้าไทยทรงดำ ของบ้านหัวเขาเงิน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี โดยทำการศึกษาข้อมูลจากการลงไปสัมภาษณ์การดำรงชีวิตและการผลิตสินค้าของกลุ่มไทยทรงดำของบ้านหัวเขาเงิน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี

กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้เก็บข้อมูลจากกลุ่มสตรีไทยทรงดำทั้งหมด ของบ้านหัวเขาเงิน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี

ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ เพศ , อายุ , การศึกษา , อาชีพ , รายได้ , สถานภาพ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบ

ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสารตำรางานวิจัยต่างๆเกี่ยวข้อง ความเป็นมาของลวดลายผ้าปักมือ (ลายผ้าเปียว) ข้อมูลที่ใช้ในการออกแบบเครื่องประดับ

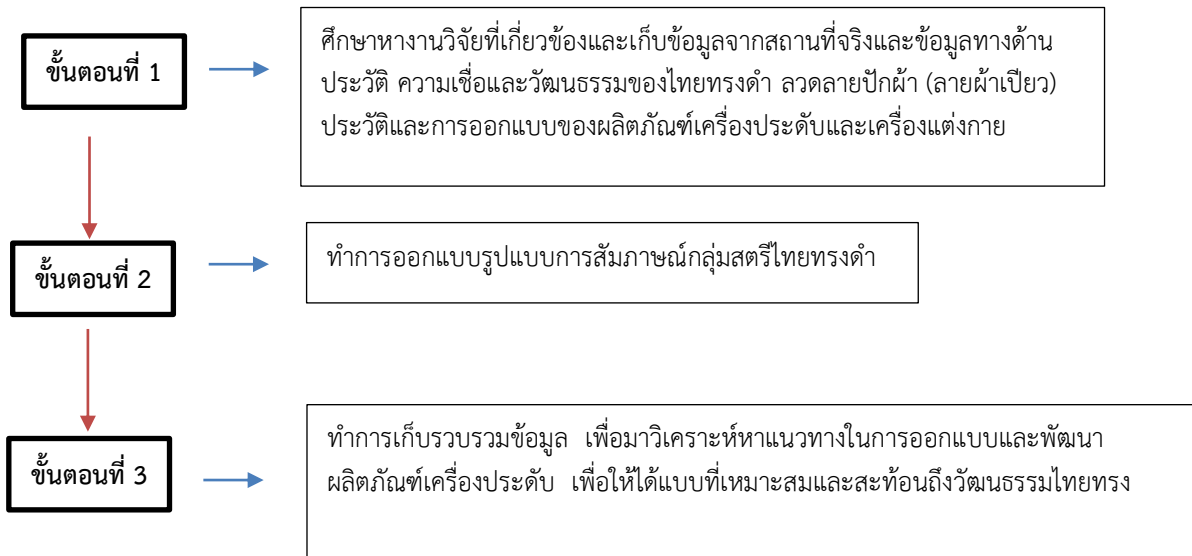
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ใช้แบบสัมภาษณ์ที่ไม่เป็นทางการ พร้อมการบันทึกเสียงและบันทึกภาพ

2.ขอบเขตด้านการออกแบบ การผลิตสินค้าของไทยทรงดำ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการเครื่องประดับ โดยนำแนวคิดความและลวดลายผ้าเปียวมาใช้ในการออกแบบ โดยมีขอบเขต ดังนี้

ด้านการออกแบบ ทำการออกแบบเครื่องประดับ จากประเภทผ้าปัก (ลายผ้าเปียว) ของกลุ่มไทยทรงดำ โดยแต่ละแบบจะประกอบด้วย สร้อยคอ สร้อยข้อมือ แหวน และกระดุม โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ไม่เป็นทางการ พร้อมการบันทึกเสียงและบันทึกภาพ

2.วิธีการดำเนินงานวิจัย

โดยได้ใช้วิธีการดำเนินงานดังต่อไปนี้

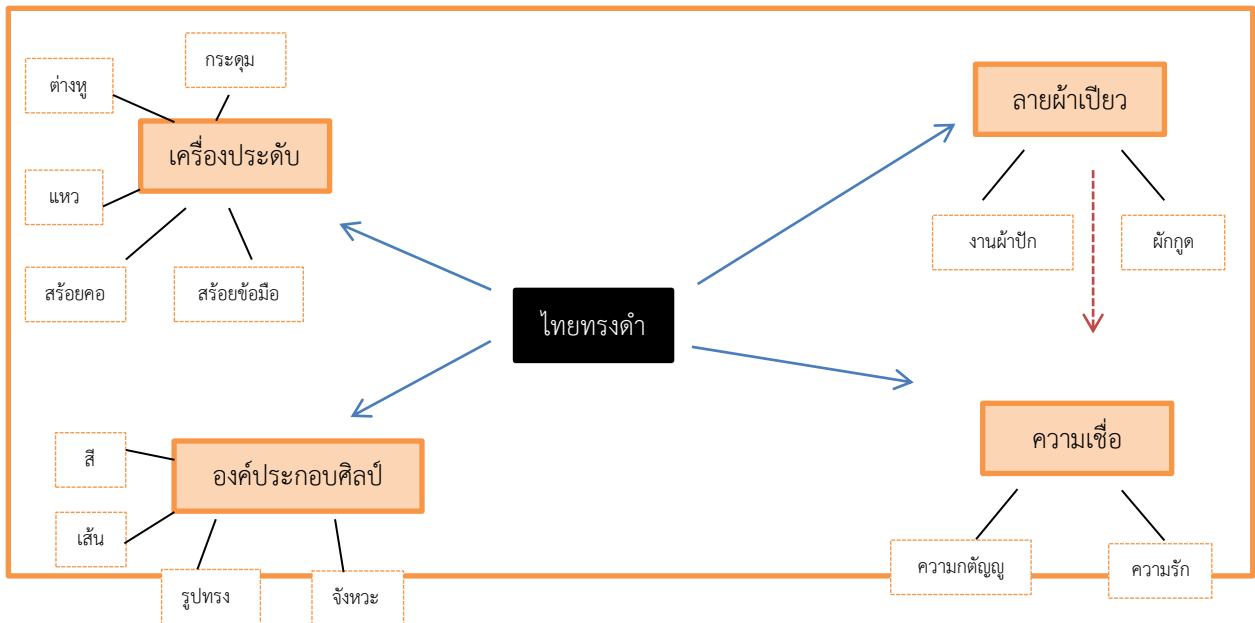

ขั้นตอนที่1 วิเคราะห์เพื่อหาอัตลักษณ์ของไทยทรงดำ

ความหมายจากความเชื่อ ตำนานได้เล่าต่อกันมาว่า ชาวไทยทรงดำจะปลูกผักกูดไว้ที่ปลายไร่ ลูกหรือหลานจะเก็บมาให้ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย กินเป็นอาหาร วันหนึ่งออกไปหาผักกูดไม่มีผักกูด จึงร้องไห้ น้ำตาตกดิน จึงทำให้เห็นถึงความกตัญญู ผักกูดจึงแข่งกันออกช่อ (แสดงถึงความกตัญญู) จึงเป็นที่มาของลายผักกูดบนผ้าทุกชิ้น โดยเฉพาะผ้าเปียว ผ้าห่มและลายด้านข้างของเสื้อฮี

ภาพที่ 1 ความหมายจากความเชื่อของลายผ้าเปียวลายเพื่อใช้เป็นแนวทางในการการออกแบบผลิตภัณฑ์(จัดทำโดย ดวงใจ อุชชิน)

ภาพที่ 2 การวิเคราะห์เพื่อหาประเด็นนำมาใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องประดับ (จัดทำโดย ดวงใจ อุชชิน)

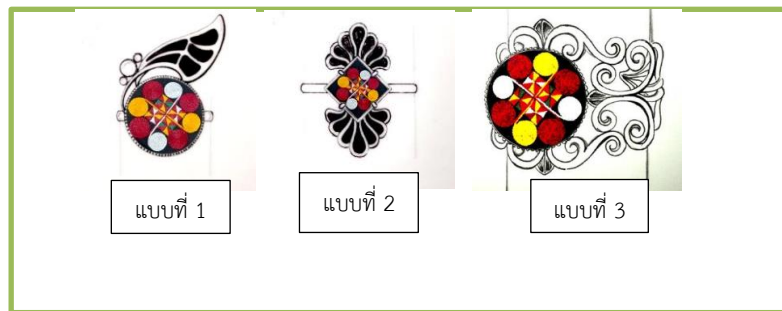
ขั้นตอนที่ 2 การทำแบบร่าง (การออกแบบรูปแบบต่างหู กำไลข้อมือ แหวน กระจุก จำนวน 3 แนวทาง)

ภาพที่ 3 การทำแบบร่าง (การออกแบบรูปแบบต่างหู จำนวน 3 แนวทาง) (จัดทำโดย ดวงใจ อุชชิน)

ภาพที่ 4 การทำแบบร่าง (การออกแบบรูปแบบสร้อยข้อมือ จำนวน 3 แนวทาง) (จัดทำโดย ดวงใจ อุชชิน)

ภาพที่ 5 การทำแบบร่าง (การออกแบบรูปแบบแหวน) จำนวน 3 แนวทาง (จัดทำโดย ดวงใจ อุชชิน)

ภาพที่ 6 การทำแบบร่าง (การออกแบบรูปแบบสร้อยคอ) จำนวน 2 แนวทาง (จัดทำโดย ดวงใจ อุชชิน)

ภาพที่ 7 การทำแบบร่าง (การออกแบบรูปแบบกระดุม) จำนวน 1 แนวทาง (จัดทำโดย ดวงใจ อุชชิน)

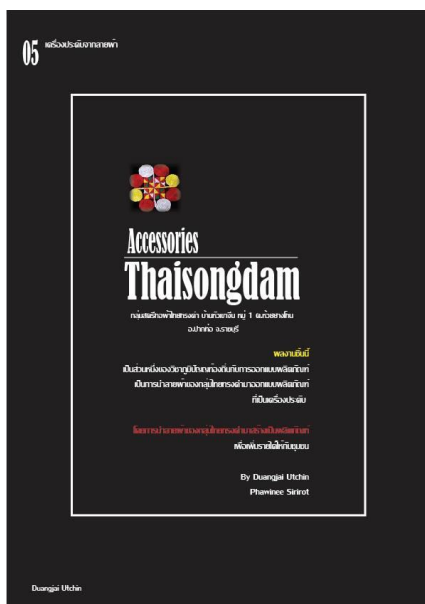

ภาพที่ 8 การทำแบบร่างที่ได้ข้อสรุป เพื่อนำไปผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบ (จัดทำโดย ดวงใจ อุชชิน)

ขั้นตอนที่ 3 การทำผลิตภัณฑ์ต้นแบบ

ภาพที่ 9 ผลิตภัณฑ์เครื่องประดับจากลายผ้าปัก (ผลิตภัณฑ์ต้นแบบ) (จัดทำโดย ดวงใจ อุชชิน)

ภาพที่ 10 ผลิตภัณฑ์เครื่องประดับจากลายผ้าปัก (ผลิตภัณฑ์ต้นแบบ) (จัดทำโดย ดวงใจ อุชชิน)

คำจำกัดความที่ใช้ในงานวิจัย

กลุ่มสตรีไทยทรงดำ หมายถึง สมาชิกไทยทรงดำ(ศูนย์วัฒนธรรมไททรงดำ)บ้านหัวเขาเงิน อ.ปากท่อ จ.ราชบุรี

เครื่องประดับ หมายถึง สร้อยคอ สร้อยข้อมือ แหวนและกระดุม

ผลิตภัณฑ์ หมายถึง ผลิตภัณฑ์สิ่งของที่ได้จากการผลิตและออกแบบที่ใช้วัสดุเงินและลายปักผ้าด้วยมือจากกลุ่มสตรีทอผ้าไทยทรงดำ

3. ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ ดังนี้

จากการศึกษาข้อมูลในด้านต่างๆที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ดังนี้ พบว่า ด้านเครื่องประดับนั้น อาทิเช่น สร้อยคอ ต่างหู แหวน สร้อยข้อมือและกระดุม ซึ่งมีความสำคัญรองจากเสื้อผ้าที่สวมใส่ ซึ่งกลุ่มสตรีของไทยทรงดำได้ให้ความสำคัญกับเครื่องประดับมาตั้งแต่โบราณ ส่วนมากจะเป็นเครื่องประดับที่ทำมาจากเงินเป็นหลัก และข้อมูลด้านลายผ้าปักของไทยทรงดำ พบว่า ลายผ้าปัก(ลายผ้าเปียว) เป็นผ้าที่มีการปักที่มีความโดดเด่นทางด้านลวดลายและสีสันและกลุ่มไทยทรงดำจะนิยมนำมาใช้ในการตกแต่งเสื้อผ้า มักจะใส่กับเสื้อฮี ผ้าคาดอก เป็นต้น ดังนั้น ด้วยลวดลายที่โดดเด่นและสามารถนำมาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ในรูปแบบเครื่องประดับได้จริง และช่วยเสริมให้เครื่องประดับมีความโดดเด่นและสามารถแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของไทยทรงดำได้อย่างชัดเจน โดยสามารถผลิตได้จริงด้วยขั้นตอนที่ไม่ซับซ้อนและสามารถสวมใส่ได้จริงในชีวิตประจำวัน

4. อภิปรายผล

จากการศึกษาข้อมูลในด้านต่างๆที่เกี่ยวข้อง สามารถอภิปรายได้ดังนี้ จากการศึกษพบว่า ดวงใจ อุชชิน. การศึกษาและการออกแบบผลิตภัณฑ์อุปกรณ์เสริมอิเล็กทรอนิกส์ที่เป็นเครื่องประดับ โดยนำแนวคิดความเชื่อจากวัฒนธรรมไทยทรงดำ (กรณีศึกษา : กลุ่มสตรีทอผ้าไทยทรงดำ บ้านหัวเขาจีน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี). กรุงเทพมหานคร : คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2556 และด้านเครื่องประดับได้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ มัณฑนา สุวรรณพงษ์. “การศึกษาและพัฒนาชุดเครื่องประดับจากประเพณีและวัฒนธรรมไทยทรงดำ” (ค้นคว้าอิสระ) สาขาวิชาเทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, 2557. ซึ่งได้มีความสอดคล้องกับการวิเคราะห์ ในเรื่องเครื่องประดับเงินของไทยทรงดำ ซึ่งเป็นงานเครื่องเงินที่มีเอกลักษณ์ที่เฉพาะ ที่แสดงถึงความเป็นไทยทรงดำ ในเรื่องรูปทรงที่เรียบง่ายเหมาะสมกับการผลิต ในด้านลายผ้าปัก(ลายผ้าเปียว) ซึ่งเป็นลายที่เลียนแบบธรรมชาติ คือ เป็นลายที่มาจากผักกูด (หมายถึง ความกตัญญู) ลักษณะของลายนั้นมีความอ่อนช้อยและมีสีสันที่สดใส เมื่อนำมาออกแบบให้เป็นเครื่องประดับจะทำให้เครื่องประดับนั้นมีลักษณะที่เฉพาะและสื่อถึงความเป็นไทยทรงดำ

ข้อเสนอแนะ

- 1.แนวคิดของวัฒนธรรมไทยทรงดำ ในเรื่องของสีและความหมายของลายผ้า สามารถนำออกแบบให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถใช้ในปัจจุบันได้
- 2.สามารถใช้วัสดุทดแทนการหล่อด้วยเงิน อาทิเช่น เรซิน พลาสติก เป็นต้น
- 3.การนำวัสดุที่เป็นงานผ้ามาใช้เป็นเครื่องประดับนั้นจะทำให้ยากต่อการรักษา เนื่องจากผ้าจะเลอะและเปียกน้ำได้ง่าย

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาลายผ้าแบบอื่นของไทยทรงดำ ซึ่งเป็นแนวทางในการออกแบบผลิตภัณฑ์อื่นๆที่เหมาะสมกับปัจจุบัน เพื่อเพิ่มความหลากหลายให้กับผลิตภัณฑ์ของชุมชนไทยทรงดำ
2. ควรศึกษากับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ
3. ควรศึกษาเพื่อนำวัสดุอื่นมาใช้ทดแทนงานผ้าปัก

5. เอกสารอ้างอิง

ดวงใจ อุชชิน. การศึกษาและการออกแบบผลิตภัณฑ์อุปกรณ์เสริมอิเล็กทรอนิกส์ที่เป็นเครื่องประดับ โดยนำแนวคิดความเชื่อจากวัฒนธรรมไทยทรงดำ (กรณีศึกษา : กลุ่มสตรีทอผ้าไทยทรงดำ บ้านหัวเขาจีน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี). กรุงเทพมหานคร : คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2556

ผศ.ดร. สุภาวี ศิรินคราภรณ์. วาทกรรมแห่งศิลปะเครื่องประดับยุคหลังสมัยใหม่ : กรณีศึกษาเกี่ยวกับมิติทางสุนทรียะ(รูปแบบกระบวนการสร้างสรรค์ แนวทางการนำเสนอ) ของเครื่องประดับสากลยุคหลังสมัยใหม่ เพื่อสร้างองค์ความรู้ในการพัฒนาด้านความคิดของนักศึกษาและนักออกแบบสาขาเครื่องประดับในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2555

มีพร ปริญญาผล, 2544. อาชีพการทำเครื่องประดับเงินของชนเผ่ากะเหรี่ยง หมู่บ้านวัดพระบาทห้วยต้ม อำเภอลี จังหวัดลำพูน :

การค้นอิสระของหลักสูตรมหาบัณฑิต. เชียงใหม่ : สาขาอาชีวศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544

เรณู เหมือนจันทร์เชย. **โลกทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย : ความเชื่อในเรื่องผีของไทยโซ่ง.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2542

วัฒนะ จุฑะวิภาต. **การออกแบบเครื่องประดับ.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545

วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ. **ศิลปะเครื่องประดับ.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิมลอาร์ต, 2526

สุรเดช โดมาตร์. **แนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และช่องทางการจัดจำหน่ายผ้าทอชาวไทยทรงดำ บ้านสะแกรายรัมย์เย็น ตำบล ดอนยางหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม.** กรุงเทพมหานคร : คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2553

อัญชลี บุรณะสิงห์. **วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการใช้คำของคนสามระดับอายุในภาษาลาวโซ่ง.** วิทยานิพนธ์สาขาภาษาศาสตร์และ ภาษาเอเชียอาคเนย์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบทมหาวิทยาลัยมหิดล, 2531